

**USAGLAŠAVANJE PRAVNE REGULATIVE SA PRAVNIM
TEKOVINAMA EVROPSKE UNIJE**

Priradio: redovni profesor dr Milorad Bejatović

**HARMONISATION OF LEGISLATION WITH THE EUROPEAN
UNION ACQUIS**

Edited by: Full Professor Milorad Bejatović, Ph.D.

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija Novi Sad
Faculty of Law for Business and Judiciary
University Business Academy Novi Sad

Novi Sad 2016.

Zbornik referata sa međunarodnog naučnog skupa održanog
od 22. – 24. septembra 2016. godine u Novom Sadu
u organizaciji Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu.

Izdavač:

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Geri Karolja br. 1, telefon: 021 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Recezeni:

Prof. dr Milorad Bejatović
Prof. dr Željko Bjelajac
Prof. dr Miloš Marković
Prof. dr Milutin Đuričić
Prof. dr Nenad Avramović

Prof. dr Zdravko Jež
Doc. dr Predrag Mirković
Doc. dr Darko Golić
Doc. dr Jelena Stojšić – Dabetić

Za izdavača:

Prof. dr Marko Carić

Urednik:

Prof. dr Milorad Bejatović

Štampa:

Štamparija FELJTON, Novi Sad

Tiraž: 150

ISBN 978-86-6019-066-8

Programski odbor:

- Prof. dr MARKO CARIĆ |Dekan Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe
Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu | Republika Srbija
- Prof. dr MILORAD BEJATOVIĆ |Prodekan i redovni profesor Pravnog fakulteta za
privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu |
Republika Srbija
- Akademik prof. dr MIODRAG N. SIMOVIĆ |Potpredsednik Ustavnog suda
Bosne i Hercegovine
- Prof. dr BORČE DAVITKOVSKI |Dekan Pravnog fakulteta „Justinijan Prvi“
Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju |Republika Makedonija
- Prof. dr KOSTADIN PUŠARA | Redovni profesor – emeritus i Specijalni savet-
nik na Univerzitetu Ujedinjenih nacija za mir i razvoj u Beogradu |Republika
Srbija
- Prof. dr DRAGAN MRKŠIĆ |Redovni profesor Fakulteta tehničkih nauka
Univerziteta u Novom Sadu |Republika Srbija
- Prof. dr MILORAD ČUPURDIJA| Veleučilište s pravom javnosti BALTAZAR
ZAPREŠIĆ| Republika Hrvatska
- Prof. dr SEBASTIAN SPINEI | Vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta
„Lućian Blaga“ u Sibiu |Rumunija

Organizacioni odbor:

- Prof. dr Milorad Bejatović
Prof. dr Nikola Čirović
Prof. dr Miloš Marković
Doc. dr Predrag Mirković
Doc. dr Jelena Stojšić – Dabetić
Dipl. pravnik Tamara Preradović

Sekretar organizacionog odbora:

Msr Nenad Stefanović

UDK: 351.74/.76:342.7

Dr Nikolina Grbić Pavlović / Nikolina Grbić Pavlović, Ph.D.

Nastavnik na Katedri pravnih nauka Visoke škole unutrašnjih poslova u Banjoj Luci

Lecturer at the Department of Legal Sciences, College of Internal Affairs in Banja Luka

E – mail: nikolinagrbic@blic.net

Msr Goran Maričić / Goran Maricic, LL.M.

Direktor Službe za zajedničke poslove Vlade Republike Srpske

Director of Department for General Affairs, Government of Republic of Srpska

E – mail: g.maricic@szp.vladars.net

Dr Gojko Pavlović / Gojko Pavlovic, Ph.D.

Asistent na Katedri bezbjednosnih nauka Visoke škole unutrašnjih poslova u Banjoj Luci

Teaching Assistant at the Department of Security Studies, College of Internal Affairs in Banja Luka

E – mail: pavlovicgojko@gmail.com

OSNOVNE ODGOVORNOSTI I OVLAŠTENJA ORGANA BEZBJEDNOSTI U ODNOSU NA SLOBODU I BEZBJEDNOST LIČNOSTI

Fundamental Responsibilities and Authorization of the Organs of Security Related to Freedom and Security of Individuals

A p s t r a k t :

Pravo na slobodu i bezbjednost jedno je od ljudskih prava čiji se značaj ogleda u vrijednosti koju štiti, a to je individualna fizička sloboda. Imajući u vidu jezičko tumačenje, ovo pravo, iako obuhvata dva pojma, tj. slobodu i bezbjednost, treba posmatrati kao jednu cjelinu. U osnovi ovog prava stoji preventivno lišenje slobode. Istovremeno, lišenje slobode predstavlja najčešće sredstvo kojim se koristi država u borbi protiv krivičnih djela i za očuvanje unutrašnje bezbjednosti. Zbog toga što gubitak slobode nosi u sebi elemenat ponižavajućeg akta, koji vrijeđa dostojanstvo i moralni integritet lica, ovo pravo, kao jedno od osnovnih ljudskih prava, je garantovano svim osnovnim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima. Cilj rada jeste najprije da ukaže na međunarodne standarde, a potom i na dostignute nacionalne standarde u vezi sa njegovom zaštitom, odnosno na osnovne odgovornosti i ovlaštenja organa bezbjednosti u odnosu na ovo pravo. Takođe, namjera je da se ukaže na karakter i prirodu pojedinih mjera koje sprovode organi

bezbjednosti u svojim postupanjima, kao na primjer u prekršajnom i upravnom postupku, s ciljem odgovora na pitanje: da li su to mjere ograničenja slobode ličnosti na koje se odnosi član 5. Evropske konvencije ili ne? Stav je autora da svako hapšenje i zadržavanje lica, bez obzira na to gdje se i kada se vrši (npr. u policijskim prostorijama, pritvorskoj ćeliji, na ulici, u vozilu ili na drugom mjestu), odnosno bez obzira na karakter postupka prema kojem se sprovodi predstavlja lišenje slobode.

Ključne riječi: sloboda, bezbjednost, organi bezbjednosti, standardi

A b s t r a c t :

The right to freedom and security is one of the basic human rights, and its importance is manifested through value which is protected, and that is individual physical freedom. Considering language interpretation, this right, even though it includes two terms, i.e. freedom and security, has to be considered as unity. The basic of this right considers prevention of deprivation of freedom. Deprivation of freedom represents the most frequent instrument, which government uses to fight against criminal acts and to maintain the internal security. Deprivation of freedom itself brings an element of humiliation act which assaults dignity and moral integrity of an individual. This right is one of essential human rights and it is guaranteed by all fundamental international documents. The aim of work is to emphasize international standards and achieved national standards related to its protection, especially fundamental responsibilities and authorization of the organs of security related to this right. It is also intention to point out the character and nature of individual measures, which the organs of security carry out in their acts, for example in offence and administrative procedures with the aim to answer the question if the measures of the restriction of individual freedom were related to the Article 5 of The European Convention or not. The author's attitude considers that every individual deprived of freedom or arrested, no matter if the act happened at the police station, cell, in the street, vehicle or any other possible place, represents the deprivation of freedom.

Keywords: freedom, security, the organs of security, standards

UVODNA RAZMATRANJA

Pravo na slobodu i bezbjednost jedno je od ljudskih prava čiji se značaj ogleda u vrijednosti koju štiti, a to je individualna fizička sloboda. Gubitak slobode nosi u sebi elemenat ponižavajućeg akta, koji vrijeđa dostojanstvo i moralni integritet lica. Imajući u vidu jezičko tumačenje, ovo pravo, iako obuhvata dva pojma, tj. slobodu i bezbjednost, treba posmatrati kao jednu cjelinu. To, znači da ovo nisu dva prava, već jedno pravo u koje se vlasti zakonito upliću, posebno sa aspekta krivične kontrole.¹ Prema tome, bezbjednost ličnosti se u ovom slučaju

1 Vidjeti: Simović, V., (2008). *Pravo na slobodu i bezbjednost iz člana 5. Evropske konvencije*

shvata u kontekstu fizičke slobode i ne može se tumačiti u vezi sa nekim drugim pitanjima, kao što je, na primjer, obaveza države da nekome pruži ličnu zaštitu od napada drugih ili pravo na socijalnu sigurnost.²

Kao jedno od osnovnih ljudskih prava pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti je garantovano svim osnovnim dokumentima o ljudskim pravima. Osnovni međunarodni standardi o ovom pravu sadržani su u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (član 9), Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (član 9),³ kao i u Povelji o osnovnim pravima Evropske unije (član 6).

Pored međunarodnih standarda Evropska konvencija o ljudskim pravima garantuje pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti (član 5). Odredbe Evropske konvencije iz člana 5. su čak i šire od onih koje postoje na univerzalnom nivou.⁴ Tumačenja Evropskog suda za ljudska prava danas najviše utiču na nacionalne pravne poretke i regulativu vezanu za ovo pravo.

Pravo na slobodu i bezbjednost nije apsolutno pravo i pod tačno utvrđenim uslovima Evropske konvencije država može pojedincu oduzeti, odnosno ograničiti slobodu. Međutim, svako lišenje slobode ima, pri tom, tretman izuzetne mjere. Pribjegavanje lišenju slobode, čak i onda kad je ono zakonito, može se prihvatiti samo ako je takva mjera zaista nužna. Uz to, međunarodni dokumenti obezbjeđuju dodatnu zaštitu maloljetnicima od lišenja slobode, a Protokol broj 4 uz Evropsku konvenciju zabranjuje hapšenje i zatvaranje lica zbog toga što nisu u stanju da izmire svoje ugovorne obaveze (tzv. dužnički zatvor).⁵ U osnovi prava na slobodu i bezbjednost stoji preventivno lišenje slobode. Istovremeno, lišenje slobode predstavlja najčešće sredstvo kojim se koristi država u borbi protiv krivičnih djela i za očuvanje unutrašnje bezbjednosti.

za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Banja Luka, Grafomark, str. 16.

2 Uporedi: McBride, J., (2005). *Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti – Vodič za primjenu člana 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima: Priručnik broj 5*, Sarajevo, Savjet Evrope, Grafičar promet d.o.o., str. 13.

3 Pored ova dva instrumenta, Generalna skupština i drugi organi UN su proglasili i usvojili više od 30 drugih dokumenata koji se odnose na prevenciju kriminaliteta i posebno na uspostavljanje i uređivanje ljudskih prava i sloboda lica koja se nalaze u pritvoru ili prema kojima se primjenjuju druge mjere policijskih i pravosudnih organa. U vezi sa tim standardima definisano je preko 20 načela koja iz njih proističu, a koja bi svaka savremena, demokratska država trebalo da ugradi u svoje nacionalno zakonodavstvo i da ih poštuje, odnosno primjenjuje. Vidjeti: Resanović, A., Jovašević, D., (2001). *Pritvor u Jugoslaviji i međunarodni standardi*, Beograd, Centar za antiratnu akciju, str. 16–17.

4 Vidjeti: Dimitrijević, V., i dr. (2007). *Međunarodno pravo ljudskih prava*, Beograd, Beogradski centar za ljudska prava, str. 171.

5 Vidjeti: Milosavljević, B., (2004). *Ljudska prava i policija – standardi ljudskih prava za policiju*, Beograd, Centar za antiratnu akciju, str. 118.

Ustav Republike Srbije⁶ kroz nekoliko članova reguliše pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti. Najprije se u članu 27. Ustava propisuje da svako ima pravo na slobodu i bezbjednost, te da je lišenje slobode dozvoljeno samo iz razloga i u postupku koji je utvrđen zakonom. Potom se propisuju i posebna prava lica lišenih slobode. Zatim se u članu 28. Ustava posebna pažnja posvećuje postupanjima s licima lišenim slobode, na način da im se garantuje dodatna zaštita, tj. garantuje im se čovječno postupanje i sa uvažavanjem dostojanstva njihove ličnosti. U ovom članu se naglašava zabrana mučenja i iznuđivanja iskaza od lica lišenih slobode.⁷ Ustav Srbije, u članu 29. garantuje dopunska prava za lica koja su lišena slobode bez odluke suda. Ovdje se prvenstveno misli na slučajeve hapšenja i zadržavanja od strane organa bezbjednosti, tj. policije. Sledeća dva člana Ustava odnose se na pritvor i njegovo trajanje, u kojima se propisuju prava pritvorenih lica (čl. 30. i 31. Ustava Srbije). Konačno, u članu 35. Ustav propisuje pravo na rehabilitaciju i naknadu štete (materijalne i nematerijalne) licima koja su bez osnova ili nezakonito lišena slobode, pritvorena ili osuđena za krivično djelo. Vidljivo je da Ustav Srbije posvećuje izuzetnu pažnju ovom pitanju i lišenje slobode svrstava u rang prava od najvišeg značaja za razvoj demokratskog društva i vladavine prava.

SLUČAJEVI LIŠENJA SLOBODE OSIM PRITVORA

Najčešće se kada se govori o lišenju slobode pod tim pojmom podrazumijeva procesna radnja pritvora, kojom se u okviru mjera procesne prinude⁸ obezbjeđuje prisustvo osumnjičenog ili okrivljenog radi uspješnog vođenja krivičnog postupka. Pritvor je, preventivno lišenje slobode, odnosno najteža mjera procesne prinude koja dolazi u obzir samo ako se interesi krivičnog postupka ne mogu zaštititi nekom drugom blažom mjerom procesne prinude. On se sastoji u oduzimanju lične slobode zatvaranjem lica u toku krivičnog postupka, radi postizanja određenih procesnih i vanprocesnih ciljeva.⁹ Procesni cilj je da se osigura fizička prisutnost

6 Ustav Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, broj 98/2006.

7 S tim u vezi, može se postaviti pitanje o potrebi za ovakvim dodatnim regulisanjem zbog toga što ovakva prava Ustav već predviđa u članu 25 kojim se garantuje nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta.

8 Mjere za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje krivičnog postupka koje se mogu preduzeti prema okrivljenom su: „1) poziv; 2) dovođenje; 3) zabrana prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta; 4) zabrana napuštanja boravišta; 5) jemstvo; 6) zabrana napuštanja stana; 7) pritvor“ (član 188. Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije *Sl. glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12.

9 „Govoreći o pravnoj prirodi pritvora, u literaturi je najizraženije stanovište prema kome pritvor predstavlja preventivno lišenje slobode, odnosno prisilnu mjeru sa čisto procesnim ciljem, a ne sankciju sa ciljem odmazde. U tom smislu pritvor kao preventivno lišenje slobode ne nastupa *ipso iure* kao posljedica samog pokretanja krivičnog postupka, nego je njegovo određivanje vezano za određene pretpostavke i određenu proceduru“. Radulović, D., (2012). Pritvor i kaznena politika sudova, u: Bejatović, S., Simović, M. (ur), *Kaznena*

osumnjičenog, odnosno okrivljenog njegovim stalnim držanjem na raspolaganju sudu i sprečavanjem da ometa postupak, dok je vanprocesni cilj sprečavanje da završi započeto krivično djelo ili da izvrši nova, odnosno da spriječi uznemirenje javnosti do koga bi moglo doći ako bi lice ostalo na slobodi.¹⁰ Osnovi određivanja pritvora, vrijeme njegovog trajanja i subjekti koji ga određuju – zakonom su precizirani.¹¹ Pritvor je fakultativan, dok je obavezni pritvor kao institut ukinut u domaćem zakonodavstvu.

Lišenje slobode ne treba miješati ni sa drugim radnjama procesne prinude, tj. sa dovođenjem lica u krivičnom postupku i sa zabranom napuštanja stana.¹² „Dovođenje (eng. *cumprulsory appearance*), predstavlja lišenje slobode lica, koje se bez opravdanog razloga nije odazvalo pozivu suda, ali bez zatvaranja lica. Dovođenje predstavlja sankciju izvršenja za neuspelo pozivanje, a može da ga naredi samo sud“.¹³ Identične odredbe o dovođenju okrivljenog u prekršajnom postupku, koje izvršava policija, su propisane Zakonom o prekršajima.¹⁴ Takođe, na osnovu pisanog naloga, a po zaključku o privođenju donijetog u upravnom postupku lice se može dovesti u prostorije policije, tj. drugog nadležnog organa državne uprave ili do mjesta određenog nalogom. Kada se to lice prinudno dovodi van područja policijske uprave na kojem je zatečeno, takvo dovođenje može trajati najduže 24 časa.¹⁵

S druge strane, zabrana napuštanja stana se može izreći prema okrivljenom¹⁶

politika (raskol između zakona i njegove primjene), Istočno Sarajevo, Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, str. 81–82. Pored ovoga postoje i drukčija mišljenja o pravnoj prirodi pritvora. Čezare Bekarija (*Cesare Beccaria*) je u XVIII vijeku zastupao stav da pritvor predstavlja kaznu, i to kaznu koja se primjenjuje prije krivice. Vidjeti: Bekarija, Č., (1984). *O zločinima i kaznama*, Split, Logos, str. 109.

10 Vidjeti: Simović, M., (2007). *Krivično procesno pravo*, Banja Luka, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, str. 236.

11 Odredbe o pritvoru propisane su u članovima od 210. do 216. Zakonika o krivičnom postupku. Pritvaranju okrivljenog kumulativno prethode dva uslova, a to su: postojanje osnovane sumnje da je izvršio određeno krivično djelo i neki od posebnih zakonskih razloga za određivanjem pritvora. Opšti uslov za pritvor je osnovana sumnja da je određeno lice izvršilo krivično djelo. Prema tome, radi se o potrebi postojanja većeg stepena vjerovatnoće u odnosu na početak krivičnog postupka. Posebni zakonski razlozi su: opasnost od bjekstva, koluziona opasnost (rizik od ometanja postupka), iteracijska opasnost (potreba da se spriječi krivično djelo) i posebno teške okolnosti krivičnog djela, tj. uznemirenje javnosti.

12 Vidjeti: čl. 195. i 196., kao i 208. i 209. ZKP RS.

13 Grubač, M., (2009). *Krivično procesno pravo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik, str. 300.

14 Vidjeti: čl. 188.-189. Zakona o prekršajima, *Sl. glasnik RS*, broj 65/2013.

15 Vidjeti: član 49. Zakona o policiji, *Sl. glasnik RS*, br. 101/2005, 63/2009 - Odluka US, 92/2011, a u vezi sa članom 63. stav 3 Zakona o opštem upravnom postupku, *Sl. list SRJ*, br. 33/1997, 31/2001, *Sl. glasnik RS*, br. 30/2010.

16 Okrivljeni je lice „protiv koga je podignuta optužnica koja još nije potvrđena, ili protiv

zbog opasnosti od bjekstva ili u slučaju da su ispunjeni uslovi za određivanje pritvora, osim okolnosti koje govore o tome da bi mogao ometati krivični postupak uticanjem na svjedoke i saučesnike ili pak uništavanjem dokaza i tragova krivičnog djela. Okrivljenom se može uz ovu mjeru zabraniti upotreba telefona i interneta, kao i primanje u stan drugih lica (član 208. ZKP RS). Ovu mjeru, takođe, izriče sud.

Pored navedenih mjera procesne prinude, u kojima dolazi do lišenja slobode u svrhu obezbjeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom, prekršajnom ili upravnom postupku, postoje i neki drugi slučajevi lišenja slobode lica, ali bez učešća suda, bez zatvaranja i prije pokrenutog krivičnog postupka, kao i slučajevi lišenja slobode u prekršajnom postupku i nekom drugom postupku. Ovakvo lišenje slobode može biti učinjeno od strane policijskih organa ali ne može biti praćeno zatvaranjem.¹⁷

Zadržavanje je jedna od takvih mjera. Zakonik o krivičnom postupku daje policijskim službenicima mogućnost da lica zatečena na mjestu izvršenja krivičnog djela zadrže radi prikupljanja obavještenja važnih za krivični postupak iako je vjerovatno da se kasnije ne bi mogli ispitati, a o čemu se obavještava tužilac. Zadržavanje na mjestu izvršenja krivičnog djela može trajati najduže šest sati (član 290. ZKP RS).

Zatim, ukoliko postoji neki od zakonom datih razloga za određivanje pritvora policija može uhapsiti lice i dovesti ga javnom tužiocu uz izvještaj o razlozima i vremenu hapšenja (član 291. ZKP RS). Policijsko hapšenje može trajati onoliko koliko je to potrebno da se lice lišeno slobode sprovede tužiocu, a ukoliko je sprovođenje trajalo duže od osam časova policija to mora posebno obrazložiti.¹⁸ Zakonik o krivičnom postupku ostavlja mogućnost da svako može uhapsiti lice zatečeno u izvršenju krivičnog djela (tzv. građansko hapšenje).¹⁹ U situaciji hapšenja pri izvršenju krivičnog djela lice se mora odmah predati tužiocu ili najbližem policijskom organu, a ako se to ne može učiniti mora se odmah obavijestiti jedan od tih organa (član 292. ZKP RS). Policija, takođe, može pozivati lica radi prikupljanja obavještenja. Ukoliko se ispostavi da se takvo lice može smatrati osumnjičenim lice se odlukom tužioca može zadržati, s ciljem njegovog saslušanja (član 289. st. 1 i 2 ZKP RS). Zakonik dozvoljava da se lice koje se smatra osumnjičenim, po svim prethodno navedenim osnovama, može zadržati do 48 sati. O zadržavanju, javni tužilac ili policija (po njegovom odobrenju) mora odmah, a najkasnije u roku od dva sata od momenta zadržavanja osumnjičenom uručiti rješenje. Rješenje o

koga je podnet optužni predlog, privatna tužba ili predlog za izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja, a glavni pretres ili ročište za izricanje krivične sankcije još nije određeno, odnosno izraz koji služi kao opšti naziv za osumnjičenog, okrivljenog, optuženog i osuđenog“ (član 2. stav 1. tačka 2 ZKP RS).

17 Vidjeti: Grubač, M., op. cit., str. 311.

18 *Ibidem*.

19 „Uzima se da je neko lice zatečeno u izvršenju krivičnog djela – *in flagranti* kada je lice iznenađeno ili viđeno od policijskog organa ili od nekog drugog u momentu kad je u akciji, tj. u momentu kada preduzima radnju izvršenja krivičnog djela“. Simović, V., op. cit., str. 164.

zadržavanju sadrži djelo koje se osumnjičenom stavlja na teret, osnove sumnje, dan i čas lišenja slobode, kao i vrijeme početka zadržavanja (član 294. ZKP RS). Cilj ovog lišenja slobode osumnjičenog jeste da se omogući njegovo prisustvo, dok ga tužilac ne ispita i donese odluku da li će postaviti zahtjev za određivanje pritvora.²⁰

Zadržavanje i privremeno ograničenje slobode kretanja spada u policijska ovlaštenja. Prema Zakonu o policiji može se zadržati lice koje remeti ili ugrožava javni red, ukoliko ga nije moguće drukčije uspostaviti, odnosno ako ugrožavanje nije moguće drukčije otkloniti. Ovo zadržavanje može da traje najduže 24 časa. Takođe, ukoliko se radi o sprovođenju nadležnom organu lica izručenog od strane inostranih organa bezbjednosti lice se može zadržati do 48 sati (član 53. st. 1. i 2. Zakona o policiji).

U prekršajnom postupku sud može odrediti zadržavanje okrivljenog do 24 sata ako je potrebno da se utvrdi njegov identitet ili prebivalište, a postoji opasnost da će učinilac prekršaja pobjeći ili da će odlaskom u inostranstvo izbjeći prekršajnu odgovornost. Ukoliko je lice zatečeno u vršenju prekršaja u pijanom stanju ili pod uticajem psihoaktivnih supstanci, a postoji opasnost da će i dalje vršiti prekršaje, policija ga može zadržati. Zadržavanje može trajati dok se lice ne otrijezni, a najduže 12 sati (član 193. Zakona o prekršajima).

Privođenje je druga vrsta mjera. Prema propisima o prekršajima, prije pokretanja prekršajnog postupka, policija može privesti lice zatečeno u vršenju prekršaja i ukoliko postoje osnovi sumnje da će lice pobjeći ili da će nastaviti da vrši prekršaje može ga zadržati najduže do 24 sata (član 190. Zakona o prekršajima). U skladu sa odredbama zakonodavstva o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima²¹, u postupku za izručenje, prema zamolnici, a na osnovu naredbe sudanadležni policijski organ može lice lišiti slobode radi privođenja sudu (član 18. Zakona). Takođe, u hitnim slučajevima, na osnovu zahtjeva za pritvaranje prije podnošenja zamolnice, policija može lišiti slobode lice i sprovesti ga sudu (čl. 24. i 25. Zakona).

U odnosu na navedene mjere, često se postavlja pitanje šta su one posvojoj prirodi, tj. „da li su to mere ograničenja slobode ličnosti na koje se odnosi član 5. Evropske konvencije ili ne? Po jednom mišljenju, karakter tih mera je takav da uključuje faktičko lišenje slobode „na kratak rok“, pa bi i lica koja su privedena ili zadržana od strane policije uživala garancije predviđene članom 5. Evropske konvencije. Po drugom mišljenju, u pitanju su mere blaže od lišenja slobode, jer se njima ne ograničava lična sloboda, već sloboda kretanja. To mišljenje vidi osnov privođenju i zadržavanju u prekršajnom i policijskom (upravnom) pravu i pravda ga potrebom efikasnog održavanja javnog reda i mira“.²²

20 Uporedi: Simović, V., op. cit., str. 162.

21 Vidjeti: Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, *Sl. glasnik RS*, broj 20/2009.

22 Milosavljević, B., op. cit., str. 121.

Zakonik o krivičnom postupku pod lišenjem slobode podrazumijeva svako hapšenje, zadržavanje, zabranu napuštanja stana, pritvor i boravak u ustanovi (član 2. stav 1. tačka 23 ZKP RS).

Prema evropskom pravu o ljudskim pravima lišenje slobode je pojam koji se shvata u fizičkom smislu. „Slobode je lišeno lice kojem je onemogućeno kretanje po sopstvenoj volji“.²³ Prema shvatanju Evropskog suda za ljudska prava, pojmovi „hapšenje i pritvaranje“ se naizmjenično koriste u skoro svim odredbama člana 5. Evropske konvencije, te stoga obuhvataju bilo koju mjeru koja ima za posljedicu lišenje slobode, bez obzira na terminologiju koja se koristi u zakonodavstvu zemalja članica.²⁴ Proizilazi da je svako hapšenje i zadržavanje lica u policijskim prostorijama, pritvorskoj ćeliji, na ulici, u vozilu ili na drugom mjestu lišenje slobode.

ZAKONITOST LIŠENJA SLOBODE

Svako lišenje slobode treba da bude zakonito.²⁵ Pri tome, postoji zahtjev da lišenje slobode mora biti saglasno materijalnom i procesnom zakonu. To najprije podrazumijeva postojanje zakonske odredbe koja čini razlog za hapšenje u svakom konkretnom slučaju (na primjer, ako je osnov za hapšenje izvršenje krivičnog djela, onda takvo djelo mora biti predviđeno u krivičnom zakoniku). U vezi sa procesnom zakonitošću moraju se poštovati procedure koje su propisane za sprovođenje mjere hapšenja (na primjer, ako ne postoji nalog suda, a tvrdi se da postoji, ili ako se uhapšeno lice ne obavijesti o razlogu hapšenja, ili ako hapšenje izvrši radnik policije koji nema ovlaštenje za to, tj. nema status policijskog službenika). Svaka povreda te procedure koja je određenog značaja imaće za posljedicu nezakonito lišenje slobode.²⁶

Pored toga što je lišenje slobode izvedeno saglasno domaćem materijalnom i procesnom zakonu, da bi bilo zakonito ono još mora biti saglasno i sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.²⁷ Garancije iz člana 5. Evropske konvencije ne

23 Popović, D., (2012). *Evropsko pravo ljudskih prava*, Beograd, JP Službeni glasnik, str. 216.

24 Vidjeti: McBride, J., op. cit., str. 24.

25 Tako Sud, u slučaju *Emrullah Karagöz v. Turkey* Predstavka 78027/01 i Presuda od 8. novembra 2005. godine, zapaža da je prebacivanje podnosioca predstavke u komandu žandarmerije, nakon određivanja pritvora izmaklo djelotvornom sudskom nadzoru... predaja pritvorenog lica žandarmima na saslušanja predstavlja zaobilaženje važećih propisa koji uređuju trajanje mjere policijskog zadržavanja... To se samo po sebi mora posmatrati kao kršenje zahtijeva zakonitosti, u smislu člana 5 stav 1 (c) Evropske konvencije, budući da su sve zaštitne mjere koje bi trebalo obezbijediti tokom saslušanja, naročito pristup braniocu, bile onemogućene. Dakle, postojala je povreda člana 5 stav 1 Evropske konvencije.

26 Vidjeti: Milosavljević, B., op. cit., str. 123.

27 Vidjeti: Popović, D., op. cit., str. 216.

dopuštaju lišenje slobode lica mimo razloga koji su njime predviđeni²⁸. Stoga se svako lišenje slobode koje se ne može podvesti pod neki od šest dozvoljenih osnova ima smatrati nezakonitim.²⁹ To praktično znači da zahtjevi iz člana 5. Evropske konvencije vrijede i onda kada neki od njih nisu uopšte ili nisu predviđeni u domaćem zakonu³⁰, kao i onda kad domaći zakon omogućuje proizvoljnu primjenu.³¹ Konačno, da bi zakonski osnov lišenja slobode, predviđen domaćim zakonom, bio zakonit i sa stanovišta Evropske konvencije, traži se da domaći zakon ispunjava nekoliko uslova, koji se odnose na njegovu dostupnost, kvalitet, predvidljivost, proporcionalnost, sigurnost i obezbjeđenje garancija pravima uhapšenih lica.³²

Osnovi iz stava 1. člana 5 Evropske konvenciju su usmjereni prema potrebama vođenja krivičnog postupka, prinudnog sprovođenja zakona ili

28 Pravo na slobodu i bezbjednost iz člana 5. Evropske konvencije obuhvata više cjelina. Tako, prva cjelina, odnosno stav 1. uređuje jemstva lične slobode i slučajeve u kojima je lišenje slobode dopušteno. Druga cjelina, tj. stav 2. definiše osnovna prava lica lišenog slobode. Stavovi 3. i 4. sadrže procesna jemstva i sudski nadzor, dok je u stavu 5. predviđeno pravo na odštetu. Takođe, član 1. Protokola br. 4 uz Evropsku konvenciju predviđa da se niko ne može lišiti slobode samo zbog toga što nije u stanju da ispuni ugovornu obavezu.

29 Stav 1. člana 5. Evropske konvencije ukazuje na to da postoji pretpostavka da svako treba uživati slobodu i da, stoga, lice može biti lišeno slobode samo u izuzetnim okolnostima, odnosno sadrži spisak dopuštenih osnova za lišenje slobode koji je konačan. Tako, ovaj član počinje sa pretpostavkom ovog prava da „svako ima pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti”, a nakon toga slijedi formulacija da „niko ne smije biti lišen slobode“, izuzev u sljedećim navedenim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom: „a) u slučaju zakonitog pritvaranja na osnovu presude nadležnog suda; b) u slučaju zakonitog hapšenja ili pritvaranja zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbjeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom; c) u slučaju zakonitog hapšenja ili pritvaranja radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo, ili kad se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po njegovom izvršenju; d) u slučaju pritvaranja maloljetnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog pritvaranja radi njegovog privođenja nadležnom organu; e) u slučaju zakonitog pritvaranja da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog pritvaranja duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica; f) u slučaju zakonitog hapšenja ili pritvaranja lica da bi se spriječio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije“ (član 5. stav 1. Evropske konvencije). Vidjeti: Dimitrijević, V., i dr., op. cit., str. 172.

30 Vidjeti: Gomien, D., (2005). *Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima*, 3. izdanje, Sarajevo, Vijeće Evrope, str. 37.

31 U slučaju *Jėčius v. Lithuania*, Predstavka 34578/97 i Presuda od 31. jula 2000. godine, Sud ponavlja da je praksa držanja lica u pritvoru bez konkretnog pravnog osnova, usljed nepostojanja jasnih propisa koji uređuju položaj lica u pritvoru, s mogućom posljedicom da lice bude lišeno slobode u neograničenom vremenskom periodu bez odluke suda, u suprotnosti s načelima pravne sigurnosti i zaštite od proizvoljnog postupanja, koje predstavljaju zajedničku nit Evropske konvencije i vladavine prava.

32 Vidjeti: Milosavljević, B., op. cit., str. 124; Popović, D., op. cit., str. 216 i dalje.

zaštite javnog reda i interesa lica koja se lišavaju slobode.³³ Dok policija može biti uključena u hapšenje lica na osnovu svakog od šest navedenih razloga navedenih u stavu 1. razlozi koji su navedeni u pod tačkom c) „u slučaju zakonitog hapšenja ili pritvaranja radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo, ili kad se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po njegovom izvršenju“ su najznačajniji za policiju. Tri navedene okolnosti u ovoj tački su date iscrpno i ove odredbe se ne mogu koristiti u druge svrhe, odnosno svrhe koje nisu navedene.³⁴

Svrha osnova iz tačke c) stava 1. člana 5. Evropske konvencije jeste privođenje lica pred nadležnu sudsku vlast³⁵ radi pokretanja krivičnog postupka. Ukoliko ne dođe do pokretanja krivičnog postupka, to ne znači da je ovaj osnov zloupotrijebljen; bitno je da je u vrijeme lišenja slobode postojala stvarna namjera da se lice izvede pred sud radi pokretanja krivičnog postupka i da je ono izvedeno pred sud s tom namjerom.³⁶ Drugi dodatni zahtjev čije je poštovanje neophodno za zakonitost lišenja slobode po ovom osnovu jeste postojanje osnovane (razumne) sumnje da je lice počinilo krivično djelo.³⁷ Da bi sumnja bila osnovana (razumna) ona mora da bude „zasnovana na određenim činjenicama ili informacijama koje deluju objektivno, kako bi sumnja bila iskreno i *bona fides* utemeljena, a nikako proizvoljna ili zasnovana na predrasudama. Obično treba da postoje određeni dokazi koji su dovoljni za razumnu sumnju u datim okolnostima, koji povezuju određeno lice sa izvršenim krivičnim delom“.³⁸

S tim u vezi, treba naglasiti da Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije traži najniži stepen vjerovatnoće za pokretanje postupka. Potrebno je samo da postoje osnovi sumnje, dok se u Evropskoj konvenciji traži osnovana sumnja. S tim u vezi, treba istaći i to da se u zvaničnom prevodu Evropske konvencije na srpski jezik, u tački c) govori čak o opravdanoj sumnji.³⁹ Opravdana sumnja je veći stepen vjerovatnoće u odnosu na osnovanu sumnju.⁴⁰ Pitanje koje se nameće jeste

33 Vidjeti: Đurđević, Z., Tripalo, D., (2006). Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13 (2), str. 553–556.

34 Vidjeti: Crawshaw, R., (1998). *Ljudska prava i policija: udžbenik za praktičnu nastavu*, Strasbourg, Savjet Evrope, Centar za informacije o ljudskim pravima, str. 58.

35 Vidjeti: Popović, D., op. cit., str. 227.

36 Vidjeti: Milosavljević, B., op. cit., str. 127; McBride, J., op. cit., str. 31–34.

37 Sud u slučaju *Fox, Campbell and Hartley v. United Kingdom*, Predstavke 12244/86, 12245/86, 12383/86 i Presuda od 30. avgusta 1990. godine, ističe da...postojanje „osnovane sumnje“ pretpostavlja postojanje činjenica ili podataka koji bi bili dovoljni objektivnom posmatraču da vjeruje da je određeno lice možda izvršilo krivično djelo. Šta se može smatrati kao „osnovano“, zavisi od okolnosti...

38 Milosavljević, B., op. cit., str. 128.

39 Vidjeti: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf, Pristup 30.06.2015. godine.

40 Osnovana sumnja „je skup činjenica koje neposredno ukazuju da je određeno lice

da li je u pitanju pogrešan prevod ili diskretno povećanje zahtjeva prema domaćem zakonodavcu, tj. Zakoniku o krivičnom postupku u pogledu postojanja stepena vjerovatnoće za pokretanje postupka. Ukoliko se radi o ovom drugom očigledno je da zakonodavac, odnosno Zakonik nije ispunio ovaj zahtjev.

Kada je riječ o očekivanim krivičnim djelima traži se određeni stepen sumnje zasnovan na nekom objektivnom dokazu, kojim se može povezati ponašanje lica sa vjerovatnoćom da će lice izvršiti predstojeće krivično djelo. Ocjena o tome šta se smatra osnovanim zavisi od konkretnih okolnosti⁴¹. Kada lice lišeno slobode prema ovom osnovu bude izvedeno pred sud, na sudu je da odluči o osnovanosti potrebe za pritvorom do suđenja.⁴²

PRAVA LICA KOJA SU LIŠENA SLOBODE

Posebna prava predviđena su u odredbama stavova 2, 3, 4. i 5. člana 5. Evropske konvencije. „Član 5. stav 2. predviđa dužnost obaveštavanja lica lišenog slobode o razlozima za takav postupak vlasti. Član 5. stav 3 predviđa obavezu javne vlasti, koja je jedno lice lišila slobode da to lice bez odlaganja izvede pred sudiju. Član 5. stav 4. sadrži jemstva za ispitivanje zakonitosti lišenja slobode, dok poslednji u nizu, član 5. stav 5. jemči pravo na naknadu zbog nezakonitog lišenja slobode“.⁴³ Treba naglasiti da se prava iz člana 5. stav 3. odnose prvenstveno na lica lišena slobode u skladu sa članom 5. stav 1. tačka c, dok se ostala procesna zaštita koju garantuje član 5. odnosi na slučajeve lišenja slobode koji mogu biti i krivične i građanske prirode.⁴⁴ Posebna prava koja su garantovana licima lišenim slobode iz člana 5. Evropske konvencije ne treba miješati sa pravima predviđenim članom 6. stavom 3. koja se, uz ostala prava u okviru prava na pravično suđenje, garantuju optuženim licima.

U vezi sa posebnim pravima lica lišenih slobode treba naglasiti da Ustav Republike Srbije predviđa sva jemstva koja garantuje i član 5. Evropske konvencije, pa čak daje i veće garancije. Tako se, u članu 27. stav 2. Ustava propisuje da se lice

učinilac krivičnog dela“ (član 2, stav 1, tačka 18 ZKP RS). Opravdana sumnja „je skup činjenica koje neposredno potkrepljuju osnovanu sumnju i opravdavaju podizanje optužbe“ (član 2, stav 1, tačka 19 ZKP RS).

41 Tako Sud u slučaju *Murray v. United Kingdom*, Predstavka 14310/88 i Presuda od 28. oktobra 1994. godine, naglašava da cilj saslušanja tokom trajanja lišenja slobode u smislu tačke (c) člana 5 stava 1... jeste da se obezbijedi napredak u krivičnoj istrazi tako što će se potvrditi ili odbaciti sumnje na kojima se zasniva lišenje slobode. Stoga činjenice koje izazivaju sumnju ne moraju biti na istom nivou kao i činjenice koje su nužne da bi se opravdalo donošenje osuđujuće presude ili čak podizanje optužnice, što spada u sljedeću fazu istrage...

42 Vidjeti: Milosavljević, B., op. cit., str. 127–128; McBride, J., op. cit., str. 31–34.

43 Popović, D., op. cit., str. 232.

44 Vidjeti: Gomien, D., op. cit., str. 44.

lišeno slobode mora odmah obavijestiti o razlozima lišenja, o optužbi koja mu se stavlja na teret i to na jeziku koji razumije. Treba primjetiti da Ustav Srbije, u vezi sa vremenom obavještanja, daje drugačiju formulaciju u odnosu na Evropsku konvenciju. U Evropskoj konvenciji se traži da se lice mora bez odlaganja (*promptly*) obavijestiti o razlozima, a što se mora posebno cijeniti uvijek u konkretnom slučaju.⁴⁵ Ustav Srbije traži da se lice obavijesti odmah, čime se daje veća pravna zaštita ovom pravu. Dalje se propisuje da se lice mora upoznati sa svojim pravima, kao i sa pravom da o lišenju obavijesti lice koje želi.

U stavu 3. člana 27. Ustava Srbije uređuju se garancije lica lišenih slobode da se žalbom obrate sudu koji je dužan hitno da odluči o zakonitosti lišenja slobode i da naloži puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito. I ovdje je formulacija vremenskog roka drugačija u odnosu na onu iz Evropske konvencije te se traži hitno postupanje sudskih vlasti za razliku od konvencije koja (kao i u stavu 2. člana 5) zahtijeva postupanje bez odlaganja. Treba primjetiti da se ustavna formulacija razlikuje od konvencijske i po tome što ustav u ovom članu ne propisuje eksplicitno identičnu odredbu kao što je navedena u konvenciji. Međutim, konvencijske zahtjeve iz člana 5. stava 3. Ustav Srbije propisuje i u posebnom članu (član 30. Ustava) koji se odnose na pritvor.

Posebno se u članu 28. Ustava Srbije navodi da postupanja sa licima lišenim slobode moraju čovječna i sa uvažavanjem dostojanstva njihove ličnosti. U članu 29. Ustava propisana su prava za lica lišena slobode bez odluke suda, tj. od strane policije. Ove odredbe najprije ističu obavezu da se licu saopšti da ima pravo da ništa ne izjavljuje i da ne bude saslušano bez prisustva branioca. Branioca može lice da bira samo, a u slučaju da nije u stanju da ga plati, ima pravo da mu se dodijeli branilac koji će mu besplatno pružiti pravnu pomoć. Lice mora bez odlaganja, a najkasnije u roku od 48 sati biti predato sudu, u protivnom se mora pustiti na slobodu. Zabranjeno je svako nasilje prema licima lišenim slobode, kao i iznuđivanja iskaza. Ustav Srbije u članu 35. stav 1. propisuje pravo na naknadu štete za sva lica koja su bez osnova ili nezakonito lišena slobode, pritvorena ili osuđena.

Zakonik o krivičnom postupku predviđa obavezu da prilikom hapšenja lica, ukoliko postoji neki od razloga za pritvor, policija mora uhapšenog poučiti o njegovim pravima (član 291. ZKP RS). Takva obaveze se predviđa i prilikom saslušanja osumnjičenog (član 293. ZKP RS). Prava koja se ovom licu garantuju propisana su članom 69. stav 1 Zakonika o krivičnom postupku. Takođe, Zakon o policiji, u odredbama u kojima se govori o zadržavanju lica, predviđa posebna jamstva licima lišenim slobode (čl. 52. i 54. Zakona o policiji). Ovakve norme su u skladu sa standardima postavljenim u članu 5. Evropske konvencije.

Garancija posebnih prava licima lišenim slobode podrazumijeva to da svakom od garantovanih prava odgovaraju konkretne obaveze policije i drugih organa koji su zaduženi za staranje o tim licima. Tako, licu lišenom slobode se u najkraćem vremenu⁴⁶ mora dati obavještenje o razlozima za lišenje, kao i o osnovama

45 Vidjeti: McBride, J., op. cit., str. 54–57.

46 Na primjer, Evropski sud u slučaju *Murray v. United Kingdom*, Predstavka 14310/88

optužbe, na jeziku koji razumije.⁴⁷ Međutim, ne zahtijeva se da takva informacija mora biti detaljna kao ona koja se daje u vezi sa krivičnom optužbom.⁴⁸

Svako lice koje je lišeno slobode uživa zaštitu od izlaganja nasilju, mučenju, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju⁴⁹, kao i zaštitu od bilo kog drugog akta koji bi povređivao njegovo urođeno ljudsko dostojanstvo. Položaj lica koja su lišena slobode ne smije biti iskorišćen za iznuđivanje izjava i priznanja putem iscrpljujućih ispitivanja ili maltretiranja. Policajci koji su zaduženi za staranje o licima koja su lišena slobode, pored obaveze uzdržavanja od navedenih akata, imaju i dužnost da tim licima pruže zaštitu od istovrsnih akata drugih lica, uključujući i zaštitu od samopovređivanja. Obezbjede sigurnosti licima lišenim slobode podrazumijeva i obavezu odvajanja opasnih lica.⁵⁰

Policija je dužna da svako uhapšeno lice odmah obavijesti o njegovim pravima i proceduri koja se primijenjuje u njegovom slučaju. To obavještenje uključuje jasno i razumljivo saopštavanje i objašnjavanje svih osnovnih prava uhapšenog lica, kao i procedure za korišćenje tih prava i procedure koja će prema njemu biti primijenjena tokom lišenja slobode. Lice koje je policija lišila slobode mora odmah, bez odlaganja, biti izvedeno pred sud, tj. u najkraćem mogućem roku. Rok se računa od momenta hapšenja do momenta dovođenja lica u prostorije suda. U okviru tog roka, lice se najprije dovodi u policijsku stanicu, uzima se od njega izjava i obavljaju se druge radnje da bi se potvrdila inicijalna

i Presuda od 28. oktobra 1994. godine ističe da je gđa Marej uhapšena kod svoje kuće u 7 sati ujutru i saslušana u Vojnom centru između 8.20 i 9.35 istog dana... U kontekstu ovog predmeta ne može se smatrati da taj vremenski interval prekoračuje granice određene pojmom neodložnog postupanja u smislu člana 5 stav 2 Evropske konvencije.

47 Član 55 Evropskog kodeksa i komentar uz njega navode da će policijau mjeri mogućoj u skladu sadomaćim zakonom, odmah obavijestiti lica koja su lišena slobode o razlozima za lišavanje slobode i svim optužbama protiv njih, i takođe će obavijestiti lica kojasa lišenaslobode o proceduri kojase primjenjuje u njihovom slučaju. Formulacija „u mjeri mogućoj u skladu sa domaćim zakonom“ upotrebljena je zbog toga što ovo obavještenje ponekad ne daje policija, nego drugi organi, kao što je tužilaštvo. Vidjeti: *Evropski kodeks policijske etike (Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics with Appendix to Recommendation Rec(2001)10 on the European Code of Police Ethics and Explanatory Memorandum)*, usvojen od strane Komiteta ministara Savjeta Evrope 19. septembra 2001. godine, sa Dodatkom preporuci i memorandumom obrazloženja.

48 Vidjeti: Gomien, D., op. cit., str. 44.

49 Tako je u slučaju *Salman protiv Francuske*, Evropski sud utvrdio povredu člana 2. Evropske konvencije. Naime, suprug podnositeljke predstave je bio uhapšen, da bi narednog dana bio odveden u bolnicu gdje je konstantovana njegova smrt. Iako je zvanično rečeno da je pokojnik preminuo od srčanog udara, na njegovom tijelu su se nalazili tragovi nasilja i povreda. Komisija za ljudska prava koja je prikupljala dokaze u ovom slučaju utvrdila je da uhapšeni nije povređen prilikom lišenja slobode, već da je bio podvrgnut saslušanju i zlostavljan, što je dovelo do srčanog udara i smrti. Vidjeti: Popović, D., op. cit., str. 162.

50 Vidjeti: Milosavljević, B., op. cit., str. 130.

sumnja. Potom se lice dovodi do suda.⁵¹ Prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, „u 47. paragrafu presude *Mek Kej protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, u kojoj Sud inače nije našao povredu člana 5. stav 3. Konvencije, Veliko veće je izreklo da se prvom ispitivanju zakonitosti lišenja slobode mora pristupiti najdocnije četiri dana posle hapšenja“.⁵²

Sva lica koja su lišena slobode po bilo kom osnovu imaju pravo da pokrenu postupak u kome će sud hitno preispitati zakonitost lišenja slobode i narediti njihovo puštanje na slobodu ako lišenje slobode nije bilo zakonito.⁵³ Takođe, imaju pravo na pravnu pomoć, odnosno na korišćenje usluge advokata po sopstvenom izboru, a ako nemaju mogućnosti da plate branioca, država je dužna da im obezbijedi besplatnu pravnu pomoć, kada to interesi pravde zahtijevaju.⁵⁴ Sva lica lišena slobode imaju pravo da se o lišenju slobode obavijesti član njegove porodice ili neko drugo njima blisko lice, a u slučaju da se radi o strancu on ima pravo da obavijesti diplomatsku misiju svoje zemlje.⁵⁵

Policija ima obavezu da obezbijedi medicinsku pomoć licima koja su lišena slobode, kao i da ih pregleda lekar po njihovom izboru⁵⁶. Takođe, treba da obezbijedi licima koja su lišena slobode sigurnost, zdrave i higijenske uslove, uslove za odmor, kao i odgovarajuće uslove u prostorijama za pritvor u pogledu veličine, osvjetljenja, ventilacije i dr. Podrazumijeva se da muškarci i žene treba da budu razdvojeni, kao i maloljetna i odrasla lica lišena slobode. Postoji obaveza da svako lišenje slobode treba da bude praćeno zvaničnim zapisnikom u koji se unose razlozi hapšenja ili pritvaranja, vrijeme hapšenja i dovođenja lica u pritvorske prostorije, kadasu mu saopštena prava, da li ima povredai kakvih, činjenice o prvom izvođenju pred sud, mjesto pritvora, lični podaci o policajcima koji su izvršili lišenje slobode i preduzimali druge radnje prema njemu, vrijeme ispitivanja, kao i svi drugi podaci značajni za položaj i prava tog lica.⁵⁷ Pravo uvida u taj zapisnik treba da imaju lice

51 Vidjeti: Milosavljević, B., op. cit., str. 132–134.

52 Popović, D., op. cit., str. 235.

53 Riječ je o poznatim garancijama iz anglosaksonskog prava koja se nazivaju *Habeas corpus*.

54 U predmetu *Fodale v. Italy*, Predstavka 70148/01 i Presuda od 1. juna 2006. godine, Kasacioni sud je zakazao ročište na obrazloženi prijedlog tužioca...Međutim, nikakav poziv za prisustvovanje ročištu nije uručen ni podnosiocu ni njegovom braniocu, optuženi kao stranka, nije, stoga, bio u mogućnosti da reaguje pismenim podnescima nita da predoči usmene argumente na ročištu kao odgovor na podneske tužioca. S druge strane pak, predstavnik tužilaštva je imao tu mogućnost...Prema tome postojala je povreda člana 5 stav 4 Evropske konvencije.

55 Vidjeti: Milosavljević, B., op. cit., str. 135–137.

56 Tako, u slučaju *Bonnechaux v. Switzerland*, Predstavka 8224/78 i Presuda od 5. decembra 1979. godine, Komisija nije mogla da isključi mogućnost da bi pritvor u trajanju od 35 mjeseci za lice staro 74 godine, oboljelo od dijabetesa i kardio-vaskularnih poremećaja moglo, u određenim okolnostima da predstavlja probleme.

57 Sud u slučaju *Kurt v. Turkey*, Predstavka 24276/94 i Presuda od 25. maja 1998. godine,

koje je lišeno slobode i njegov advokat, a svrha zapisnika je u boljim garantijama prava i zaštiti tog lica.⁵⁸ Ukoliko se u toku postupka utvrdi da je lice neosnovano lišeno slobode ili pritvoreno, tj. ako se utvrdi da je lišenje slobode u suprotnosti sa odredbama zakona, licu se garantuje pravo na naknadu u vidu odgovarajuće novčane vrijednosti.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Obaveza poštovanja ljudskih prava od strane organa bezbjednosti prilikom njihovog postupanja višestruko je naglašena u brojnim međunarodnim dokumentima, domaćim ustavnim i zakonskim tekstovima. Ta se obaveza može posmatrati kao generalna, pri čemu predstavlja opšti zahtjev da ljudska prava budu mjera kojom su ograničena sva ovlaštenja ovih organa, i u odnosu na pojedina ljudska prava, gdje su od naročitog značaja obaveze poštovanja građanskih sloboda, te jednakost građana u svim njenim vidovima.

Pravo na slobodu i bezbjednost jedno je od osnovnih ljudskih prava čiji se značaj ogleda u vrijednosti koju štiti, a to je individualna fizička sloboda. Zbog toga postoji obaveza da svako lišenje slobode mora biti zakonito. Pri tome se zakonitost shvata kao saglasnost sa domaćim materijalnim i procesnim zakonom, kao i sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Evropsko zakonodavstvo, tj. Evropska konvencija pod pojmovima „hapšenje i pritvaranje“ podrazumijeva bilo koju mjeru koja ima za posljedicu lišenje slobode. Takođe, domaće zakonodavstvo pod lišenjem slobode podrazumijeva svako hapšenje, zadržavanje, zabranu napuštanja stana, pritvor, kao i boravak u ustanovi.

Garancija posebnih prava licima lišenim slobode podrazumijeva to da svakom od garantovanih prava odgovaraju konkretne obaveze policije i drugih organa koji su zaduženi za staranje o tim licima. Zaštita koju pruža član 5. Evropske konvencije se odnosi u prvom redu na zaštitu od neosnovanog i proizvoljnog lišenja slobode u kontekstu krivičnog i građanskog prava. Odredbe iz tačke c), stava 1, člana 5. Evropske konvencije se najdirektnije odnose na postupanja organa bezbjednosti, tj. policije. Treba naglasiti da se prava iz stava 3, člana 5. Evropske konvencije odnose prvenstveno na lica lišena slobode u skladu sa članom 5. stav 1. tačka c. Takođe, ova posebna prava koja su garantovana licima lišenim slobode iz člana 5. ne treba miješati sa pravima predviđenim članom 6. stavom 3. Evropske konvencije koja se, uz ostala prava u okviru prava na pravično suđenje, garantuju optuženim licima.

ističe da s obzirom na to da zadržavanje podnosioca nije zabilježeno i da ne postoji zvaničan trag njegovog kasnijeg boravišta ili sudbine. Ta činjenica sama po sebi se mora smatrati najtežim propustom, jer omogućuje odgovornima za čin lišenja slobode da prikriju svoju umješanosť u krivično djelo, da sakriju tragove i izbjegnu odgovornost za sudbinu lica koje je lišeno slobode. Prema mišljenju Suda, nepostojanje evidencije, koja sadrži podatke kao što su datum, vrijeme i ime službenog lica koje je izvršilo lišenje slobode, moraju se smatrati protivnim suštini člana 5 Evropske konvencije.

58 Vidjeti: Milosavljević, B., op. cit., str. 137–139.

Da bi lišenje slobode bilo zakonito potrebno je da budu ispunjeni određeni uslovi. Postojanje osnovane (razumne) sumnje jeste jedan od bitnijih uslova. Iskrenost i *bona fides* sumnje predstavljaju neophodne elemente da bi ona bila razumna, ali se može smatrati razumnom samo ako je zasnovana još i na činjenicama ili informacijama koje se objektivno mogu povezati sa osobom osumnjičenom za navodno krivično djelo.

L I T E R A T U R A :

1. Bekarija, Č., (1984). *O zločinima i kaznama*, Split, Logos.
2. Dimitrijević, V., i dr. (2007). *Međunarodno pravo ljudskih prava*, Beograd, Beogradski centar za ljudska prava.
3. Đurđević, Z., Tripalo, D., (2006). Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13 (2), str. 553–556.
4. Gomien, D., (2005). *Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima*, 3. izdanje, Sarajevo, Vijeće Evrope.
5. Grubač, M., (2009). *Krivično procesno pravo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik.
6. McBride, J., (2005). *Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti – Vodič za primjenu člana 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima: Priručnik broj 5*, Sarajevo, Savjet Evrope, Grafičar promet d.o.o.
7. Milosavljević, B., (2004). *Ljudska prava i policija – standardi ljudskih prava za policiju*, Beograd, Centar za antiratnu akciju.
8. Popović, D., (2012). *Evropsko pravo ljudskih prava*, Beograd, JP Službeni glasnik.
9. Radulović, D., (2012). Pritvor i kaznena politika sudova, u: Bejatović, S., Simović, M. (ur), *Kaznena politika (raskol između zakona i njegove primjene)*, Istočno Sarajevo, Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, str. 81–82.
10. Resanović, A., Jovašević, D., (2001). *Pritvor u Jugoslaviji i međunarodni standardi*, Beograd, Centar za antiratnu akciju.
11. Simović, M., (2007). *Krivično procesno pravo*, Banja Luka, Fakultet za bezbjednost i zaštitu.
12. Simović, V., (2008). *Pravo na slobodu i bezbjednost iz člana 5. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, Banja Luka, Grafomark.
13. Crawshaw, R., (1998). *Ljudska prava i policija: udžbenik za praktičnu nastavu*, Strasbourg, Savjet Evrope, Centar za informacije o ljudskim pravima.
14. *Evropski kodeks policijske etike (Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics with Appendix to Recommendation Rec(2001)10 on the European Code of Police Ethics and Explanatory Memorandum)*, usvojen od strane Komiteta minis-

- tara Savjeta Evrope 19. septembra 2001. godine, sa Dodatkom preporuci i memorandumom obrazloženja.
15. Ustav Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, broj 98/2006.
 16. Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, *Sl. glasnik RS*, broj 20/2009.
 17. Zakon o opštem upravnom postupku, *Sl. list SRJ*, br. 33/1997, 31/2001, *Sl. glasnik RS*, br. 30/2010.
 18. Zakon o policiji, *Sl. glasnik RS*, br. 101/2005, 63/2009 - Odluka US, 92/2011.
 19. Zakon o prekršajima, *Sl. glasnik RS*, broj 65/2013.
 20. Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije *Sl. glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12.
 21. *Bonnechaux v. Switzerland*, Predstavka 8224/78 i Presuda od 5. decembra 1979. godine.
 22. *Emrullah Karagöz v. Turkey* Predstavka 78027/01 i Presuda od 8. novembra 2005. godine.
 23. *Fodale v. Italy*, Predstavka 70148/01 i Presuda od 1. juna 2006. godine.
 24. *Fox, Campbell and Hartley v. United Kingdom*, Predstavke 12244/86, 12245/86, 12383/86 i Presuda od 30. avgusta 1990. godine.
 25. *Jėčius v. Lithuania*, Predstavka 34578/97 i Presuda od 31. jula 2000. godine.
 26. *Kurt v. Turkey*, Predstavka 24276/94 i Presuda od 25. maja 1998. godine.
 27. *Murray v. United Kingdom*, Predstavka 14310/88 i Presuda od 28. oktobra 1994. godine.
 28. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

340.134(4-672EU:497.11)(082)

**USAGLAŠAVANJE pravne regulative sa pravnim tekovinama
Evropske unije** = Harmonisation of legislation with the European Union
acquis / priredio, edited by Milorad Bejatović. - Novi Sad : Pravni fakultet
za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija = Faculty of Law
for Business and Judiciary University Business Academy, 2016 (Novi Sad :
Feljton). - 404 str. ; 24 cm

"Zbornik referata sa Međunarodnog naučnog skupa održanog od 22-24.
septembra 2016. godine u Novom Sadu" --> kolofon. - Tiraž 150. - Str. 11-14:
Uvodna reč ; An introductory word / Milorad M. Bejatović. - Napomene i
bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Rezime na engl.
jeziku uz većinu radova.

ISBN 978-86-6019-066-8

a) Правна регулатива - Усаглашавање - Србија - Европска унија - Зборници
COBISS.SR-ID 307889927